

4. Воронкова В. Г., Кивлюк О. П. Формування концепції відповідального суспільства у період кризи: вектори розвитку та актуальні проблеми діджиталізації. *Економіко-правові та соціально-технічні напрями еволюції цифрового суспільства : матеріали міжнародної науково-практ. конф. : у 2 т. Т. 2.* Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 447–449.

5. Кивлюк О. П., Воронкова В. Г. Філософська рефлексія правових засад захисту інтелектуальної власності. *Соціально-гуманітарні виміри правової держави : матеріали Міжнародної науково-практ. конф.* (м. Дніпро, 27 жовт. 2022 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С.114–120.

Олег ЛЕВІН

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

«Кожний більш-менш порядний кайзер мріє хоча б про одну війну, а то він не уславиться» [1]. Це цитата з роману «На Західному фронті без змін» Е. Ремарка, і політологи саме у такий спосіб пояснюють причину початку теперішньої війни між росією та Україною. У свою чергу, відносини України і росії можна охарактеризувати низкою конфліктів: озброєних, політичних, соціальних, економічних – майже безперервних і кривавих. З тієї причини, що будь-яка війна потребує пояснень з обох сторін, провідну роль в мотиваційному, інформаційному, психологічно-моральному забезпеченні збройних сил і мирного населення відіграє **ідеологія**. Це поняття, згідно з Енциклопедією сучасної України, означає «сукупність уявлень, ідей, призначених виправдовувати чи змінювати взаємини людей у суспільстві, об'єднуючи їх для колективних дій» [2]. Хоча негативне значення цього явища залишається впливовим і сьогодні, первісно французький філософ Д. де Трасі ввів це слово для позначення «науки про ідеї». Вчені виокремлюють такі основні функції ідеології:

- об'єднувальна;
- вираження інтересів і переконань;
- легітимація наявного способу життя;
- пропонування принципів, призначених для перетворення суспільно-політичних взаємин;
- мобілізаційна [3].

Таким чином, проаналізувавши ідеологічну складову російсько-

українських війн, матимемо краще розуміння причин початку цих війн та мотивації за прийнятими рішеннями та діями опонуючих сторін.

Актуальність дослідження зумовлена нарощуванням агресивного нарративу у зовнішній політиці влади російської федерації, спрямованої на підриг української державності. Вивчення ідеології війн та інших аспектів характеру російсько-українських конфліктів минулого, як і спостереження за розвитком принципів і форм ідеології нинішньої війни допоможе Україні ефективніше тримати інформаційну оборону.

Об'єкт дослідження – історія російсько-українських війн.

Предметом дослідження є ідеологія російсько-українських війн, її зовнішні прояви та вплив на відносини двох держав.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з часів Київської Русі, починаючи з Розорення Києва 1169 р., до війни, що триває з 2014 р., включно з повномасштабним вторгненням РФ 24 лютого 2022 р.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію сучасної України і частину території російської федерації.

Регресія до домодерних форм відбувається зокрема і в духовно-ідеологічній сфері. Ці поняття поєднані нами не випадково, тому що це теж є певним гібридом, така собі вибухова суміш домодерних, модерних і постмодерних форм соціальності, світоглядів та ідеологій. Такими були іспанський та італійський фашистські ідеології, що спиралися на ідеологічно деформований католицизм, такими були нацизм і комунізм, що поєднували модерні форми (скажімо, науку) з домодерними міфологічними і релігійними та квазірелігійними віруваннями, постаючи такими собі політичними релігіями. Такою є суміш сучасної російської ідеології і пропаганди та православної релігії, так званий православний фундаменталізм, що перетворюється на православний фашизм, поєднуючись із фундаменталізмами інших релігій. Об'єднувальним чинником тут постає опозиція, навіть ненависть до Заходу. Про це свідчить той факт, що керівники РПЦ заявляють, що концепт «прав людини» є «породженням диявола». Свого часу міністр народної освіти і пропаганди нацистської Німеччини Й. Гебельс стверджував, що війна з Радянським Союзом є насамперед світоглядною війною світоглядної держави. І такою світоглядною державою була не тільки нацистська Німеччина, а й Радянський Союз. Подібною світоглядною державою є й Росія, що веде світоглядну війну.

Наприклад, апеляцією до історії, зверненням до традиції, історичних прецедентів, подій виправдовуються сьгоднішні політичні дії, про що свідчить, зокрема, традиціоналістсько-ідеологічна легітимація російської анексії Криму («сакральність Крима»), виправдання війни за «Новоросією», коли захоплення українських територій спирається на ідеологеми «исконно русских земель», «славы русского оружия» тощо. За сучасних умов така «легітимація» містить у собі величезні загрози, підважуючи легітимність міжнародного правового порядку загалом. Адже звертаючись до традиції,

історії, завжди можна знайти ще давнішу традицію, що посилює невизначеність і непевність ціннісно-нормативної системи, міжнародного права, непорушність державних кордонів у Європі тощо.

При цьому нівелюється і ціннісно-нормативна оцінка самих історичних традицій, прецедентів та подій. Наприклад, виправданням пакту Молотова-Рибентропа (мовляв, усі держави тоді так само чинили), з якого розпочалася Друга світова війна, в. путін виправдовує порушення Росією status quo в сьгоднішній Європі. Апелюючи до історичної фактичності, він забуває про те, що в повоєнний період такі дії були засуджені: канцлер Німеччини Вілі Брандт попросив вибачення у громадян Польщі й Радянського Союзу, а президент Польщі Лех Качинський – у Чехії, годі казати вже про Нюрнберзький процес.

Від «кінця історії» до «кінця Росії»? Проте війни для Росії здебільшого мали неоднозначні, а то й руйнівні, трагічні наслідки, навіть так звані переможні. Згадаймо Кримську війну 1854-1856 рр., фінансові, економічні, військові наслідки якої були жахливими і, зрештою, привели до суттєвих (хоча й непослідовних і незавершених) реформ; російсько-японська війна спричинила в Росії революцію 1905 року; наслідком Першої світової війни став крах Російської імперії, а Друга світова війна каталізувала розвінчання сталінізму і частковий демонтаж тоталітаризму; війна в Афганістані привела до краху комуністичної імперії. Сподіваємося, що і війна проти України якщо й не буде крахом сучасної російської імперії, то принаймні стане поштовхом (вкотре!) до демократичних перетворень. Якось видатний польський кінорежисер Кшиштоф Зануссі в одному з інтерв'ю зауважив: «Відмовившись від імперських зазіхань, Польща тільки й почала жити нормально». Тим більше це стосується Німеччини, що після Другої світової війни взяла курс на демократичні перетворення, внаслідок чого «демократія в Німеччині існує вже довше, ніж “тисячолітній райх”», як дотепно підкреслив один із німецьких політологів. І доки Росія не усвідомить те ж саме, вона не житиме нормально, як не даватиме жити нормально й своїм сусідам.